

Artikkelen er publisert under modellen grønn åpen tilgang (green open access). Det betyr at utgiver tillater forfatter å arkivere sin artikkel i åpne institusjonelle arkiv (egenarkivering) eller på eget eller arbeidsgivers nettsted, i den versjon og det format som ble godkjent av tidsskriftets redaksjon (akseptert versjon/tekstversjonen).

Sitering av artikkelen i APA (6th):

Runhovde, Siv R. (2018). «Krig mot krypskyttere»: En desperat og kontraproduktiv strategi.
Miljøkrim, 21(2), 19-22.

Dette er siste tekstversjon av artikkelen, den kan inneholde ubetydelige forskjeller fra forlagets pdf-versjon.

«Krig mot krypskyttere» – en desperat og kontraproduktiv strategi

Siv Rebekka Runhovde

«Krig» har blitt en vanlig metafor for bekjempelse av naturkriminalitet i Afrika. Lovbruddene knyttes til organisert kriminalitet, terrorisme og nasjonal sikkerhet, noe som brukes for å legitimere strenge repressive tiltak og skjerpede straffer. De fleste gjerningspersonene er imidlertid ressursvake lokale som begår lovbrudd ut ifra et behov for å skaffe mat og inntekter. Uklare skiller mellom krigføring og kriminalitetsbekjempelse leder til brudd på menneskerettighetene og kontraproduktive reaksjoner mot slike lovbrudd.

Ulovlig jakt og handel med truede arter

Krypskyting og ulovlig handel med truede dyre- og plantearter øker. Ikoniske afrikanske arter som elefant, neshorn og pangolin trues av utryddelse, og situasjonen i mange nasjonalparker og verneområder er alvorlig og desperat. Våpnede krypskyttere utgjør en reell trussel for både viltvoktere og dyreliv i Afrika. Siden potensialet for økonomisk fortjeneste er stort og det ofte kreves høy grad av profesjonalitet for å drive ulovlig jakt, transport og salg i stor skala, antas det at organiserte kriminelle er involvert. Denne typen kriminalitet hevdes dessuten å bidra til konflikter og politisk uro i mange afrikanske land fordi den er en finansieringskilde for terrorister og opprørsgrupper og dermed utgjør en trussel mot nasjonal og global sikkerhet (se f.eks. UNODC, 2016).

Påstanden om at krypskyting finansierer terrorisme, er imidlertid kontroversiell og omdiskutert, og hevdes å bygge på anekdoter mer enn på konkrete bevis (Duffy, 2016; Maguire & Haenlein, 2015). Like fullt har den materielle konsekvenser på bakkenivå, og koblingen vies betydelig interesse fra verdenssamfunnet gjennom for eksempel FN, Interpol og ikke-statlige organisasjoner (NGOer).

Bruk av krigsmetaforer er en effektiv måte å skaffe oppmerksomhet rundt et tema på, noe «krigen mot narkotika» og «krigen mot terror» er eksempler på. Det har også medført og legitimert inhumane strategier som rammer de svakeste i samfunnet. I dag brukes ordet «krig» til å beskrive både trusselen krypskytterne representerer, og reaksjonen man mener er nødvendig for å bekjempe den. Men hvor effektivt er egentlig en slik tilnærming?

Naturforvaltningen i Afrika «militariseres» gjennom bruk av væpnede patruljer, militære strategier og militær teknologi i form av sporingsutstyr og overvåking fra helikoptre, fly og droner i nasjonalparker og naturreservater, og en rekke ikke-polisiære aktører deltar. Bruken av militærstrategier i bekjempelsen av naturkriminalitet har blitt kalt en «kontraproduktiv distraksjon» som undergraver den samlede innsatsen mot kriminaliteten ved å redusere støtten til naturforvaltning i lokalsamfunnene som lever nærmest dyrene (Duffy, 2016). Fra et rettssikkerhetsperspektiv er spørsmålet hvilken påvirkning denne utviklingen har på rettsprosesser og på hvordan mistenkte behandles i rettsapparatet. Og ikke minst – hvem er det som arresteres og straffes?

Situasjonen i Uganda

Uganda ligger i Øst-Afrika og har et variert landskap med grønne åser, snødekte fjell, savanne, regnskog, våtmarker, elver og store innsjøer. Dette gir også et svært variert dyre- og planteliv. Den ville bestanden av neshorn er utryddet, og antallet elefanter som drepes for elfenben, øker.

Uganda er likevel ikke et åsted for nedslakting av elefanter i det omfang man har sett i andre afrikanske land som Tanzania, Sør-Afrika og Zimbabwe.

Nasjonalparker og verneområder i Uganda er opprettet primært ut ifra et ønske om inntekt gjennom økoturisme. Samtidig utestenges lokalbefolkningen, og de forbys å bruke naturressursene i området. Naturforvaltning kan slik føre til økt fattigdom for mennesker som i generasjoner har vært avhengige av naturressursene for mat, medisiner, ved og byggematerialer. Den kan da oppleves som både illegitim og undertrykkende (Tumusiime m.fl., 2011). Det er flere meldinger om brudd på menneskerettighetene etter trakassering og tvungen utkastelse av lokale som bor i områdene rundt nasjonalparkene.

Uganda var et britisk protektorat fra 1894 til 1962. Dagens politivirksomhet er bygget på restene av en paramilitær politimodell britene utviklet for å kontrollere den innfødte befolkningen, og grensene mellom det konvensjonelle politiet, militæret og andre sikkerhetsstyrker er uklare (Kagari & Edroma, 2006). Det statlige Uganda Wildlife Authority har hovedansvaret for lov og orden i nasjonalparkene. Deres viltvoktere får trening i militære operasjoner og kontraetterretning, og soldater fra hæren bistår ved å patruljere i parkene. President Yoweri Museveni har gitt ordre om å skyte for å drepe mot mistenkte krypskyttere, og det oppfordres til tett samarbeid mellom viltvoktere og sikkerhetsstyrker i kampen mot krypskytterne (Tetana, 2014). Tilsvarende ordre er tidligere gitt i Den sentralafrikanske republikk, Malawi, Tanzania og Zimbabwe (Neumann, 2004) og i Kenya og Kongo (Lunstrum, 2014). Situasjonen i Uganda er således en illustrasjon på hvordan krigsretorikk og repressive virkemidler brukt i andre land hvor omfanget av ulovlig jakt og handel er mer dramatisk, blir reproduisert og videreført til nye områder.

En studie basert på intervjuer med viltvoktere og politietterforskere i Uganda viser at de fleste lovbrudd inne i nasjonalparkene og i områdene rundt, begås av lokale som jakter for mat til seg selv eller for å selge byttet på det lokale markedet. De jakter på arter som villsvin og antiloper, de sanker ved og byggematerialer, eller de lar husdyrene sine gresse på innsiden av parkgrensen. De jakter med spyd, snarer og feller, men også med gevær.

Når noen blir siktet, gis de ofte et valg mellom bot og fengsel. Siden mange ikke har midler til å betale, ender mange i fengsel, med de negative konsekvensene det kan ha for familie og levekår.

På spørsmål om hva som utgjør hovedutfordringene for kontrollvirksomheten, nevner informantene først og fremst mangel på grunnleggende utstyr og konvensjonell kapasitetsbygging. Viltvokterne etterspør støvler, vannflasker, kompass og teltutstyr. Politiet ber om trening i sporsikring og etterforskning, og har behov for datamaskiner, drivstoff og helsetilbud. Funnene fra studien eksemplifiserer dermed at løsningene som foreslås for å bekjempe naturkriminalitet på politisk nivå nasjonalt og internasjonalt, i liten grad svarer på de lokales hovedutfordringer og behov (Runhovde, 2017).

Et sammensatt problem

Når det er mange ulike motiver for å drive ulovlig jakt, må man også ha mange ulike kontrolltiltak. Lokale jegere risikerer allerede arrestasjon og straff når de driver ulovlig jakt. Den avskrekkende effekten av militærstrategier er usikker, og de gjør heller ingenting for å bedre levekårene eller skaffe til veie alternative mat- eller inntektskilder. Militarisering og repressive tiltak håndterer bare én side av problemet og ser ut til å skyve fokus bort fra langsiktig sosialforebyggende arbeid i lokalmiljøene. Krypskytterne er dessuten mange og

letterstattelige, og innsatsen mot disse kan ikke gå på bekostning av konvensjonelt politiarbeid i form av etterforskning og påtale av dem som står bak og organiserer slik kriminalitet. Dette er imidlertid tidkrevende og møysommelig arbeid.

Krigsretorikk og militarisering bidrar til å viske ut skillet mellom krigføring på den ene siden og kriminalitet og kriminalitetskontroll på den andre, og det gir et bilde av krypskyttere som fiender av staten. Og når krypskyttere forstås som fiender, kan de straffes i forkant av ugjerningen, fordi fiender per definisjon har onde hensikter (Zedner, 2010). Dette kan påvirke viltvokternes interaksjon med lokalbefolkningen og føre til mer motvilje og konfrontasjon. Tall på hvor mange krypskyttere som er drept i afrikanske nasjonalparker, er upålitelige og sjeldne.

Dersom viltvoktere og politi ikke klarer å skille mellom legitime og illegitime mål, dvs. mellom profesjonelle som jakter på elefanter på oppdrag fra organiserte kriminelle, og lokale som jakter for mat, risikerer sistnevnte å bli utilsiktede tap i en tilspisset «krig mot krypskyttere».¹ Viltvokterne selv er også utsatt, da områder hvor det er utstedt ordre om å skyte for å drepe, utgjør et farlig arbeidsmiljø (Messer, 2000). Viltvokterne blir således ufrivillige deltakere i en væpnet konflikt. Få har økonomisk frihet til å si opp eller skifte jobb om de skulle ønske det, og de tvinges dermed til å forbli i et risikabelt yrke, ofte uten nødvendig utstyr og med lav lønn.

Ulovlig jakt er kriminalitet, ikke krig

Det er god grunn til å stille spørsmål ved utviklingen som skisseres over. For det første indikerer forskning at påstanden om at det er en sammenheng mellom naturkriminalitet, terrorisme og trusler mot nasjonal sikkerhet har fått fotfeste fordi den underbygger en eksisterende bekymring rundt nasjonal og global sikkerhet og utvidelsen av terrornettverk. Samtidig gir denne forbindelsen nasjonalstater, NGOer og den private sikkerhetsbransjen tilgang til ressurser som er forbeholdt sikkerhets- og antiterroriltak. Altså tjener en slik forbindelse en rekke politiske og institusjonelle interesser, og den legitimerer å etablere og opprettholde organisasjoner med omfattende mandater.

For det andre reduserer krigsretorikk og militarisering et svært utfordrende og sammensatt problem som involverer transnasjonale kriminelle nettverk, til en krig mellom krypskyttere og viltvoktere. Bristepunktet nærmer seg for mange arter, og situasjonen er kritisk. Noe må gjøres, men det må gjøres riktig. Militære strategier signaliserer handlekraft og kan virke avskrekkende på kort sikt. På lang sikt risikerer man imidlertid at de gjør mer skade enn nytte ved at de svekker forholdet til lokalsamfunnet og går på bekostning av tradisjonell kriminalitetsbekjempelse. Som forskningen fra Uganda antyder, konstrueres det et feilaktig bilde av problemet, og reaksjoner basert på myter og stereotyper er lite effektive.

Sist, men ikke minst, synes desperasjonen å rettferdiggjøre ekstreme virkemidler og en umenneskeligjørende retorikk. Problemet med krigsmetaforer er at de tilslører mer enn de opplyser, og gjør at man glemmer de moralske vilkårene for å «gå til krig», som at krig skal være siste utvei etter at alle andre alternativer er forsøkt, at det er en rimelig sannsynlighet for suksess, og at det er proporsjonalitet, altså at fordelene er flere enn ulempene (Childress, 2001).

Det finnes ingen enkle løsninger så lenge den internasjonale etterspørselen driver den ulovlige jakten. Siden problemet er så sammensatt, må innsatsen tilpasses den spesifikke konteksten, og

¹ Dette skjedde i Tanzania 2014 da bevæpnede sikkerhetsstyrker gikk ukritisk til angrep på lokalbefolkningen i forbindelse med en anti-krypskyting-kampanje, noe som resulterte i alvorlige overgrep som rammet både mennesker og husdyr (Makoye, 2014).

utformes slik at den kan komme både dyr og mennesker til gode på lang sikt. I den forbindelse bør Norge, som bevilger betydelig bistand til naturforvaltning i en rekke land på det afrikanske kontinentet, også være sitt ansvar bevisst for å sikre at norske bistandsmidler investeres på en måte som ivaretar hovedmålene for norsk utviklingspolitikk; fattigdomsreduksjon og fremme av menneskerettigheter.

Referanser

- Childress, J. F. (2001). The war metaphor in public policy: Some moral reflections. In J. C. Ficarrotta (Ed.), *The Leader's Imperative: Ethics, Integrity, and Responsibility* (pp. 181-197). West Lafayette, Indiana: Purdue University Press.
- Duffy, R. (2016). Militarising Conservation: A Triple 'Fail' for Security, People and Wildlife. Hentet fra <https://sustainablesecurity.org/2016/06/23/militarising-conservation-a-triple-fail-for-security-people-and-wildlife/> [Lest 19.7.2016].
- Kagari, M., & Edroma, E. (2006). *The police, the people, the politics: Police accountability in Uganda*. Nairobi: Commonwealth Human Rights Initiative (CHRI).
- Lunstrum, E. (2014). Green militarization: Anti-poaching efforts and the spatial contours of Kruger National Park. *Annals of the Association Of American Geographers*, 104(4), 816-832. doi:10.1080/00045608.2014.912545
- Maguire, T., & Haenlein, C. (2015). An Illusion of Complicity. Terrorism and the Illegal Ivory Trade in East Africa. Hentet fra https://rusi.org/sites/default/files/201509_an_illusion_of_complicity_0.pdf [Lest 05.09.2016].
- Makoye, K. (2014). Anti-Poaching Operation Spreads Terror in Tanzania. Hentet fra <http://www.ipsnews.net/2014/01/anti-poaching-operation-spread-terror-tanzania/> [Lest 24.1.2017].
- Messer, K. (2000). The poacher's dilemma: The economics of poaching and enforcement. *Endangered species update*, 17(3), 50-56.
- Neumann, R. P. (2004). Moral and discursive geographies in the war for biodiversity in Africa. *Political Geography*, 23(7), 813-837. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.polgeo.2004.05.011>
- Runhovde, S. R. (2017). Comparing discourse to officer perceptions: The problems of war and militarization in wildlife crime enforcement.
- Tetana, P. (2014). Shoot poachers on sight - Museveni. Hentet fra <http://busiweek.com/index1.php?Ctp=2&pI=678&pLv=3&srI=> [Lest 13.9.2016].
- Tumusiime, D. M., Vedeld, P., & Gombya-Ssembajjwe, W. (2011). Breaking the law? Illegal livelihoods from a Protected Area in Uganda. *Forest Policy and Economics*, 13, 273-283.
- UNODC. (2016). *World wildlife crime report. Trafficking in protected species*. New York: United Nations.
- Zedner, L. (2010). Security, the state, and the citizen: The changing architecture of crime control. *New Criminal Law Review: In International and Interdisciplinary Journal*, 13(2), 379-403. doi:10.1525/nclr.2010.13.2.379